

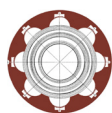
Lövestads kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

HENRIK NILSSON 2020-07-23

LASERNA
RESTAURERING

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Lövestads kyrka

Lövestads församling, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads, Färs och Österlens kontrakt, Lunds stift, Lövestad socken, Lövestad 57:1, Sjöbo kommun, Skåne län, Skåne.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Kyrkbyn Lövestad ligger cirka 15 km öster om Sjöbo i ett öppet och svagt kuperat odlingslandskap med utskiftade gårdar, äldre vägsystem och välbevarade stengärdesgårdar. Socknens och kyrkbyns namn är känt sedan 1367, då som *Löthesthatha*. Lämningar efter boplatser, stensättningar och lösfynd visar emellertid på en betydligt längre kontinuitet av mänsklig aktivitet än så.

Kyrkbyn skiftades 1832, då 48 av de 55 gårdarna flyttades ut och gatehus sedermera uppfördes på de gamla gårdstomterna. I samband med att järnvägen Tomelilla–Eslöv anlades på 1860-talet byggdes en station norr om kyrkbyn på mark från två utskiftade gårdar. Kring stationen växte snart ett stationssamhälle fram, vilket bidragit till att kyrkbyn i stor utsträckning bevarat sin ålderdomliga karaktär av sockencentra, med prästgård från sent 1800-tal öster om kyrkan och kombinerad skolbyggnad och rådhus från 1848 efter ritningar av C.G. Brunius i väster. Byn bevarar även flera gatehus

Flygbild över Lövestad 2014, tagen från söder. Väster om kyrkan ligger skolhuset och i nordväst Lövestads kungsgård. I bakgrunden syns Lövestads stationssamhälle. Foto: Pär-Martin Hedberg.

av 1800-talskaraktär, en traditionellt fyrlängad gård samt en äldre stenvalvsbro. Norr om kyrkan ligger Lövestads kungsgård med anor från 1300-talet. Den nuvarande huvudbyggnaden med vitputsade fasader byggdes 1824 efter 1786 års typritningar för överstelöjtnant- och majorsboställen. Bland de äldre ekonomibygnaderna utmärker sig två magasinsbyggnader med gråstensmurverk från 1700-talet. Kyrkoanläggningens närmiljö präglas även av det biflöde till Tolångaån som ringlar sig fram utmed tomtgränsen.

Kyrkobyggnaden

Lövestads nuvarande kyrka uppfördes på 1855–56 efter ritningar av C.G. Brunius, vilken även ritat byns kombinerade skol- och rådhus som hade uppförts några år tidigare. Den medeltida kyrka som låg på samma plats tros ha uppförts på 1100-talet och bestod vid tiden för dess rivning av ett långhus med två ursprungliga travéer som senare under medeltiden och/eller 1500-talet hade utökats med två travéer i öster samt en i väster. I söder fanns ett vapenhus och taken var täckta med koppar och tegel. Kyrkan rymde endast 240 personer medan församlingen behövde plats för 600, varför Brunius, som även ansåg att byggnaden var för lång i förhållande till sin bredd, förordade rivning och nybygge, vilket alltså kom att ske efter hans egna ritningar. Den nyromanska gestaltningen var typisk för Brunius medeltidsinspirerade kyrkobyggnadsideal, med T-formad plan där långhuset efter korsarmarna avslutas av en svagt utskjutande koravslutning samt ett relativt smalt torn utan spira i väster. Exteriöra arkitektoniska element som rundbågefriser och blinderingar liksom inredningsdetaljer som slutna bänkkvarter och korskrank är andra för Brunius signifikanta inslag. Merparten av den gamla kyrkans inredningar och inventarier auktionerades i samband med rivningen.

1875 införskaffas orgel och orgelläktare uppförs i långhusets västra del. 1917 tillkommer ny altarprydnad i form av en kopia av Thorvaldsens Kristusstaty, vilken ersätter det ursprungliga altarkorset. Den första restaureringen sker 1924 under ledning av domkyrkoarkitekt Theodor Wählin, då tegelgolvet byts ut mot klinker, bänkraderna glesas och el installeras. Ommålning av okänd omfattning sker också. Två år senare utförs glasmålningar på korsavslutningens och korsarmarnas östfönster av Anders Nilsson i Lund och senare under 1920-talet läggs plåttaken om och järnkaminer med nya rökkanaler installeras. 1931–32 tillkommer fler glasmålningar av Nilsson i koravslutningen liksom nytt orgelverk.

Den elektriska belysningen utökas 1945 medan elektrisk uppvärmning installeras 1950 och 1955 tillkommer högtalarsystem. 1958 genomförs en restaurering efter förslag av arkitekt Torsten Leon-Nilsson. Korgolvet höjs och byggs ut i korsmitten, där bänkrader av denna anledning avlägsnas. Bänkrader försvinner även i korsarmarnas norra och södra ändar för att ge plats åt förvaringsutrymmen. Det nya korgolvet beläggs med kalksten och brädgolvet under bänkkvarteren byts ut. I samband med detta påträffas den romanska kyrkans grundmurar liksom flera tidigmedeltida stenkistor. Bänkinredningen, som tidigare bör ha varit mörkbetsad eller ådringsmålad, lutas av

Lövestads kyrka fotograferad vid okänd tidpunkt, troligen sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Exteriören är i stort sett oförändrad. Bild från ATA, fotograf okänd.

och får liksom predikstol och altarparti ny färgsättning i grå nyanser med detaljer i rött, blått och förgyllning. Samtliga furudörrar ersätts med ekdörrar. Året därpå tillkommer ny orgel och 1961 elektrifieras klockringningen.

1980 isoleras kyrkorummets kassettak med mineralull och 1984 sker nästa restaurering, även denna gång under ledning av Torsten Leon-Nilson. Under läktaren, där bänkar hade avlägsnats redan 1973, uppförs underbyggnader för wc, väntrum och vaktmästarutrymmen. Kyrkorummets väggar vitkalkas medan sakristians väggar målas i en blågrön kulör. Orgelläktaren målas om, troligen i den befintliga färgställningens grå nyanser, och kassettaket målas ljusgrått med röda detaljer.

1992 får orgeln nytt spelbord och 1996–97 sker en utvändigt restaurering som främst är av underhållskaraktär. Fasaderna putsas och vitkalkas. Plåtdetaljer målas och byts i vissa fall ut till nya i platsmålad galvad plåt. 1999 kläs altarring och bänkdynor om med rött tyg. 2008 genomförs en utvändigt renovering. Fasaderna rengörs, putsas och vittas. Fönster, dörrar, luckor och övriga trä- och järndetaljer målas, liksom yttertaket och avvattningsystem som även repareras i viss omfattning. Tornets kors i kopparklädd ek nyttillverkas med det tidigare korset som förlaga. Vindarna får ökad tillgänglighet och belysning. Nytt värmesystem tillkommer 2012 och ny gångmatta 2014. 2019 putsas kyrkan om, plåttaket målas och mindre lagningar av tak och fönster utförs.

Exteriör

Kyrkans planform utgörs av långhus, korsarmar i norr och söder, tresidigt avslutat kor i öster samt kvadratisk torn i väster. Tornet är delvis indraget i långhuset. Murverken är uppförda av gråsten med gavlar, omfattningar och listverk murade i rött tegel. Uppgifter om huruvida byggnadsmaterial från den medeltida kyrkan återanvänts saknas i kyrkans underhållsplan, men det är rimligt att anta att så är fallet. De vitkalkade fasaderna är spritputsade med slätputsade omfattningar och listverk. Runt hela kyrkobyggnaden löper en meterhög svagt utskjutande sockel, avfärgad i svart, troligen med kallasfalt. Långhus och korsarmar avtäcks med sadeltak, tornet av ett korstak (två korslagda sadeltak i öst–västlig respektive nord–sydlig riktning) och koravslutning av tre triangulära takfall. Taken är belagda med svartmålad plåt i skivtäckning med svagt förskjutna tvärfalsar. Tornets tak kröns av en mindre kopparklädd spira med ett kors i kopparklädd ek och på koravslutningens nock återfinns ett smideskors.

Kyrkans huvudentré i väster utgörs av en pardörr i en rundbågig perspektivportal i fyra språng. De rakt avslutade dörrbladen är klädda med lackad ekpanel som fästs med kopparnitar och har sparkplåtar i koppar. Ovan pardörren sitter ett lunettformat blyspröjsat överljus. Entrén nås via en två steg hög trappa av krysshämrad granit. Tornets enda fönster utgörs av ett rundfönster i järn med tvåsprängig omfattning, placerad i tornvåningen ovanför västentrén. Under fönstret sitter en mindre minnes-

Kyrkan från öster med koravslutningen och de bägge korsarmarna under pågående fasadrestaurering.

tavla. I höjd med klockvåningens golvbjälklag löper en gördelgesims i form av två enkelt profilerade listverk med mellanliggande rektangulära blinderingar under ljudöppningarna. I gördelgesimsen syns även svartmålade ankarslutur. I samtliga väderstreck utom öster utgörs ljudöppningarna av parställda rundbågar placerade i en större rundbågig nisch i två mursprång. Det slätputsade partiet i nischens övre del pryds av cirkelformig blindering. I öster, där nischen bryts av långhustaket, är förhållandet det motsatta, med rundbågiga blinderingar och en ovalsittande rund ljudöppning. Ljudluckorna är utförda i stående svartmålade panel. Tornfasaderna avslutas upptill med en rundbågig skulderbågsfris och gavelpartierna pryds av rundbågiga och cirkulära blinderingar som inramas av listverk i tre språng. I mötet mellan norra tornfasaden och långhusgaveln återfinns ett torntrapphus som nås via en smal rundbågig dörr klädd med svartmålade plåt. Högre upp i trapphuset finns en mindre fönsterglugg.

Den rundbågiga skulderbågsfrisen med ovanliggande listverk återkommer även på kyrkans övriga fasader, liksom temat med rundbågiga och cirkulära blinderingar i korsarmarnas gavelrösten. Långhuset har tre fönster i söder och tre i norr, utformade enligt samma princip som ljudöppningarna. Bågarna i oljad ek har blyspröjsat glas i rombiskt mönster med ovanliggande åttauddiga stjärnor med bemålade glas. Solbänkarna är utförda i sten, troligen kalksten, struken med kallasfalt. Likadana fönster återfinns i korsarmarnas väst- och östfasader samt i koravslutningens nordöst- och sydöstfasader. Korsarmarnas gavlar har vardera ett fönster med snarlikt utformning men mindre, samt pardörrar utformade likt västentrén men utan överljus och med rundbågigt avslutade dörrblad. I koravslutningens östfasad återfinns samma typ av mindre fönster över östentrén som utgörs av en rundbågigt avslutad enkeldörr, även denna i lackad ek med sparkplåt av koppar. Koravslutningens och korsarmarnas östra fönster har glasmålningar utförda av Anders Nilsson i Lund på 1920-talet. I koravslutningen framställs centralt Pilgrimen på väg mot den heliga staden flankerad av evangelisterna med respektive symboler, medan korsarmarnas målningar föreställer Jesu frambärande i templet samt Jesus tröstaren.

Interiör

Genom kyrkans huvudentré i väster nås vapenhuset vars golv är belagt rektangulärt brunt klinker från Skromberga. De slätputsade väggarna är vitmålade, möjligen med organisk färg och innertaket utgörs av ett vitmålat kassettak uppbyggt av brädinklädda korslagda bjälkar med bottenfyllningar av breda spontade brädor. Dessa pryds av rödlaserade lövsågade listverk i omväxlande korsformat respektive diagonalt mönster. Varje möte mellan bjälkarna markeras av figursågade liljor målade i två brunröda toner. Västentréns inre dörrblad i ek är rakt avslutade och uppbyggda som raster med stående rektangulära glas. Mot kyrkorummet leder en rakt avslutad pardörr av ek i ramverkskonstruktion med fyra fyllningar per dörrblad. Dörrarnas dragringar med lejonhuvud ska enligt uppgift härstamma från den gamla kyrkan. Dörren sitter i en rundbågig nisch som kragar in i tre mursprång, där det lunettformade partiet ovan dörrbladen är täckt med ekpanel. Vapenhuset är möblerat med informationsbord, sittpall och klädhängare. Här finns även en äldre järnbeslagen kista samt en äldre spade.

Kyrkorummet mot öster.

Kyrkorummet utgörs av långhuset och de båda korsarmarna. Korsmitten upptas till större del av det senare utbyggda koret med två steg högre golvnivå. Koravslutningen, som avskiljs från kyrkorummet med ett altarskrank, fungerar som sakristia. Golven är i gångarna och under läktaren belagda med rektangulär klinker i varierande brunröda kulörer. De slutna bänkkvarteren i långhus och korsarmar står på upphöjda lackad brädgolv medan koret i korsmitten är belagt med kalksten. Väggarna är slätputsade och vitkalkade och taket utgörs av samma typ av kassetak som i vapenhuset. De lövsågade listverken har här en tredje variant av utformning i form av en snedställd kvadrat. Fönstrens innerbågar i trä målade med vit oljefärg. Korsarmarnas entréer är sedan 1950-talet förbyggda med utrymmen för bland annat bårum och textiltförråd. Dessa upptar hela korsarmarnas bredd och når upp till gavlarnas fönster. Utrymmena nås från kyrkorummet genom pardörrar i ramverkskonstruktion som är gråmålade med röda och blå detaljer i fyllningarna.

Orgelläktaren i väster som uppfördes 1875 upptar hela långhusets bredd och vilar på tio pelare vars tvärsnitt är kvadratisk med avfasade hörn. Kolonnerna är marmorerade i gråblå toner och har enkelt profilerade kapitäl, dels täckmålade i mörkblått, dels förgyllda. Läktarbarriären är uppbyggd i ramverkskonstruktion med fyllningar och bemålade i två grå kulörer med förgyllda profiler. Det svagt framskjutande mittpartiet indelas av fyra enkelt utformade lisener vars fyllningar har formen av höga och smala rundbågar. Undertaket utgörs av ett vitmålat kassetak med förgyllda detaljer. Läktar-

ren nås via en trappa i långhusets nordvästra hörn. Sedan 1980-talet finns underbyggnader klädda med vitmålad stående panel som bland annat inrymmer wc, väntrum och förråd.

Sakristian i koravslutningen avskiljs förutom av altarskranket från kyrkorummet genom en högrest rundbågig tribunbåge. Trots att koravslutningen exteriört är tresidig är sakristians planform halvrund. Golvet är belagt med ett gråmålat brädgolv och väggarna är slätputsade och målade med blågrön organisk färg. Innertaket utgörs av ett kassetak enligt samma princip som i kyrkorummet. Framför östentrén finns ett vindfång målat i ljusgrå kulör vars väggar och dörrblad har profilsågade ramverk, en utformning som går igen i altarskrankets baksida som har inbyggd förvaring.

Tornrummet som nås via det utvändiga trapptornet har obehandlat spontat brädgolv, och murverken är tunt putsade och vitmålade. Rummet har en takhöjd på omkring 6 meter, och taket utgörs av klockvåningens golvbjälklag. Centralt i tornrummet finns en äldre klockringningsanordning. Här vinnns även två bänkdörrar. Utmed norra och östra väggen löper trätrappor vidare upptill klockvåningen. Från det östra trapploppet nås även ingången till kyrkvinden som sker genom en mindre rundbågig muröppning med branddörr. Vinden har gångbroar och belysning och kyrkorummets innertak är isolerat med papptäckt mineralull. Takstolskonstruktionen av kantskrädd och till stora delar dymlad furu är av svensk typ. Klockvåningen upptas av klockbocken i furu där kyrkans två klockor hänger. Rummets golv och väggar har samma utförande som i tornrummet. Tornets korstak har stick- och språngstolar kring en hjärtstock som vilar på diagonala horisontalband. Förbindningarna är delvis bultade.

Inredning och inventarier

Lövestads kyrka bevarar i stor utsträckning ursprunglig inredning och inventarier. Om inte annat anges är nedanstående föremål samtida med kyrkan, troligen ritade av kyrkans arkitekt C.G. Brunius.

Altaret utgörs av ett blockaltare av vitmålade träskivor.

Altarskranket mot sakristian fungerar även som altaruppsats, där en centralt placerad svartmålad nisch som kröns av ett klöverbladskors ger utrymme för en kopia av Thorvaldsens Kristusstaty som 1917 ersatte ett ursprunglig altarkors. Skranket är i övrigt uppbyggt som ramverk med fyllningar, vilka indelas av en rundbågearkad med joniska engagerade kolonnetter och kröns av ett figursågat listverk med skurna trepass eller liljor. Fyrklöver och franska liljor förekommer även som utsmyckning. På ömse sidor om altaret finns tapetdörrar till sakristian. Färgsättningen går i två grå kulörer med förgyllda detaljer.

Altarringen med framskjutande halvrunt mittparti är utformad som en genombruten trifoliebågearkad med stiliserade joniska pilastrar. Hand- och knäfall är stoppade och

klädda med rött tyg. Grindar återfinns på ömse sidor om det halvrunda mittpartiet. Färgsättningen går likt altarskrank m.m. i två nyanser av grått med detaljer i förgyllning.

Predikstolen är placerad i mötet mellan norra korsarmen och koravslutningen och nås via en kort trappa från altarringen. Den sju sidiga korgen är uppbyggd likt altarskranket, med ramverk och fyllningar som inramas av rundbågemed motiver med joniska engagerade kolonnetter. Mellan kolonnetternas socklar finns fyllningar med fyrklöver i hålrelief. Korgen avslutas nedtill av en rundbågig lambrekäng med skurna trepass eller liljor och vilar på ett klockformat understycke med åttasidig fot. Den enkelt profilerade överliggaren är delvis stoppad och klädd med rött tyg. Baldakinen över predikstolen är åttasidig och uppbyggd med listverk med samma utformning som korgens lambrekäng. Undertaket är fältindelad med en centralt hängande förgylld duva. Ovanpå detta finns ett klockformat överstycke i genombruten spjalverkskonstruktion som kröns av en knapp med akantusblad. Färgsättningen går likt stora delar av den övriga fasta inredningen i två grå kulörer med förgyllda detaljer.

Dopfunten i sandsten som tillverkades 1938 är placerad i korsmitten. Den runda cuppan pryds av inskription och repstav. Foten är konisk med vulst och vilar på ett cirkulärt fundament. Kyrkans romanska dopfunt såldes vid rivningen av den medeltida kyrkan och finns numer på Statens historiska museum i Stockholm.

Den slutna *bänkinredningen* flankerar mittgångarna i långhus och korsarmar. De läsbara dörrarna och ryggstöden är uppbyggda som ramverk med fyllningar medan gavlarna är släta. Bänkarna

Dopfunten i sandsten från 1938.

Predikstolen med baldakin.

är försedda med psalmbokshållare och fotstöd. Färgsättningen går i två grå nyanser med detaljer i rött samt två blå kulörer. Nuvarande färgsättning tillkom vid Torsten Leon-Nilsons restaurering 1958, innan dess var bänkarna liksom sannolikt stora delar av den övriga inredningen i trä mörkbetsad eller ådringsmålad.

Orgeln med 22 stämmor fördelade på två manualer plus pedal är tillverkad 1959–60 av Wilhelm Hemmersam i Köpenhamn. Vissa stämmor är återanvända från den tidigare orgeln byggd av A. Mårtenssons orgelfabrik AB i Lund 1932. 1992 tillkom nytt spelbord tillverkat av Mårtenssons. Orgelfasaden från 1875 som tillhörde den ursprungliga orgeln av A.V. Lundahl i Malmö, är arkitektonisk uppbyggd med förhöjt mittparti och synliga pipfält som indelas av engagerade joniska kolonner och rundbågefriser. Entablementen kröns av urnor och figursågade listverk med skuren dekor.

Kyrkan har två *kyrkklockor* i malm. Storklockan är gjuten av Magnus Kiellström i Malmö 1790 och bär dekor i form av akantus- och bladbrädder, inskription samt Gustav III:s monogram under en strålsol. Lillklockan från 1461 är helgad åt Rex Gloriam (ärens konung) och pryds av textband.

Bland kyrkans övriga inventarier av kulturhistoriskt intresse bör nämnas en mässhake, en oljemålning med motivet Passionshistorien samt en ljuskrona tillverkad vid Skultuna mässingsbruk, samtliga från 1700-talet. Den sistnämnda donerades av kyrkoherde Christopher Brock och dennes hustru Anna Giertsdotter Uppendick, över vilka det finns en minnestavla på södra långhusväggen i form av en broderad duk i linne.

Kyrkogård

Den nuvarande kyrkan är uppförd på platsen för den romanska kyrkan och Lövestads kyrkogård har således medeltida anor. Medeltida kyrkogårdar var vanligen små och omgav kyrkan i dess direkta närhet. Från 1700-talet finns uppgifter om reparation av bogårdsmuren som bestod av en kallmurad gråstensmur avtäckt med flis. I början av 1800-talet syns i arkivalierna uppgifter om att platsbristen till följd av en ökande befolkning var påtaglig. Under 1840-talet skedde en första utvidgning i väster som i samband med uppförandet av den nya kyrkan följdes av ytterligare utvidgningar i öster och kyrkogården fick då sin nuvarande utsträckning.

Kyrkogårdar som vi är vana att se dem idag, med gångsystem, trädkransar och arrangerad vegetation fick sitt genomslag under 1800-talet. I samband med kyrkobygget gestaltades Lövestads kyrkogård i tidens anda med raka grusbelagda gångsystem och gravplatser kantade av buxboms- och ligusterhäckar. Framväxten av Lövestads stationssamhälle och den inflyttning till socknen det förde med sig gjorde snart att kyrkogården åter var för trång. De geografiska förutsättningarna med närliggande bebyggelse och å omöjliggjorde ytterligare utvidgning på platsen, varför en ny begravningsplats i början av 1900-talet anlades några hundra meter nordväst om kyrkan, närmare stationssamhället.

Lövestads kyrkogård med trädkrans av hamlade lindar, infattningshäckar och en blandning av äldre högresta och yngre lägre gravstenar.

Den gamla kyrkogården fortsatte emellertid att brukas och 1942 uppfördes ett bårhus i det nordvästra hörnet efter ritningar av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe, som 1970 kompletterades med en byggnad med snarlik utformning för förråd och wc. Dessförinnan hade ytterligare en ekonomibyggnad i form av en redskapsbod tillkommit norr om kyrkan. Byggnaderna uppfördes på den lilla landremsa som återstod mellan kyrkogårdens tidigare norra gräns och ån.

Lövestads kyrkogård omges idag av en bogårdsmur som i öster och nordöst utgörs av en stödmur av fältsten som delvis är lagd i bruk och avtäckt med stenskvivor. I söder och väster finns lägre murar av sprängsten i bruk, delvis avtäckt med äldre gravhällar. I gränserna för kyrkogården innan de tillkommande ekonomibyggnaderna i norr står en trädkrans av hamlade lindar. Kyrkogården omges dessutom av tuja- och hagtornshäckar. Huvudentrén i väster och den södra ingången har pargrindar av svartmålat smide som hänger i grindstolpar av granit. I sydöst finns en mindre ingång med enkelgrind i svartmålat järn, medan de två övriga ingångarna, från prästgården i öster via bron över ån samt vid bårhuset i nordväst, saknar grindar.

Fyra grusade gångar med utgång från kyrkans korsformade plan delar in kyrkogården i fyra kvarter. Gravplatserna är singelbelagda och inramas av lågt klippta buxbomshäckar eller i enstaka fall av järnstaket. Gravvårdar från två perioder dominerar, dels högresta stenar som obelisker, bautastenar och arkitektoniskt uppbyggda vårdar i

klassicistisk stil från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, dels lägre och bredare stenar från 1930-, -40- och -50-tal, ofta i polerad röd och grå granit eller svart diabas. I den tidigare kategorin kan även nämnas enskilda gravvårdar som har infällda porträtt av koppar eller porslinsmedaljonger, liksom stenar i jugend- och naturromantiserande stil. I den sydöstra delen står ett mindre antal tunna kalkstenshällar som var vanliga under 1800-talets första hälft och kyrkogården har men även vårdar från 1900-talets senare del och tidigt 2000-tal, ofta i mindre och liggande format. Längst i norr finns en singelbelagd yta där återlämnade gravvårdar samlats.

Vegetationen utgörs utöver trädkrans och inramningshäckar bland annat av klippta och friväxande vintergröna buskar som en, idegran, cypress och tuja liksom lövfällande buskar som kornell och rosenspirea. I norr finns ett mindre antal högre lövträd i form av lönnar och björkar. Planterade perenner förekommer i relativt stor utsträckning, exempelvis kärleksört, prästkrage, lavendel, salvia, löjtnantshjärta och rosor.

Byggnader på kyrkogården

Nordväst om kyrkan ligger ett bårhus som uppfördes 1942 efter ritningar av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe. Byggnaden har rektangulär planform, vitputsade fasader och sadeltack avtäckt med rött enkupigt tegel. Entrépartiet i söder utgörs av en rundbågigt avslutad pardörr med stående brunmålad panel, över vilken det hänger ett metallkors.

Bårhuset sammanbinds med en ekonomibygnad uppförd 1970 av en hög tegelavtäckt och vitputsad mur med enkel trädörr. Ekonomibygnaden ligger i vinkel mot bårhuset och är utformad i samma stil, med vitputsade fasader och sadeltak avtäckt med rött enkupigt tegel. Även redskapsboden, som återfinns norr om kyrkans norra korsarm, ansluter stil- och materialmässigt till dessa byggnader.

Kulturhistorisk karaktärisering för Lövestads kyrkoanläggning

Kyrkbyn Lövestad ligger cirka 15 km öster om Sjöbo i ett öppet och svagt kuperat odlingslandskap med utskiftade gårdar, äldre vägsystem och välbevarade stengärdesgårdar. Socknens och kyrkbyns namn är känt sedan 1367, då som *Löthesthatha*. Lämningar efter boplatser, stensättningar och lösfynd visar emellertid på en betydligt längre kontinuitet av mänsklig aktivitet än så.

Byn präglas idag av laga skifte som genomfördes 1832, då 48 av de 55 gårdarna flyttades ut och gatehus sedermera uppfördes på de gamla gårdstomterna. I samband med att järnvägen Tomelilla–Eslöv anlades på 1860-talet byggdes en station norr om kyrkbyn

på mark från två utskiftade gårdar. Kring stationen växte snart ett stationssamhälle fram, vilket bidragit till att kyrkbyn i stor utsträckning bevarat sin ålderdomliga karaktär av sockencentra, med prästgård från sent 1800-tal öster om kyrkan och kombinerad skolbyggnad och rådhus från 1848 efter ritningar av C.G. Brunius i väster. Byn bevarar även flera gatehus av 1800-talskaraktär, en traditionellt fyrlängad gård samt en äldre stenvalvsbro. Norr om kyrkan ligger Lövestads kungsgård med anor från 1300-talet, med från 1824 och magasinsbyggnader i gråsten från 1700-talet. Kyrkoanläggningens närmiljö präglas även av det biflöde till Tolångaån som ringlar sig fram utmed tomtgränsen.

Lövestads medeltida kyrka tros ha uppförts på 1100-talet och bestod vid tiden för dess rivning 1854 av ett långhus med två ursprungliga travéer som senare under medeltiden och/eller 1500-talet hade utökats med två travéer i öster samt en i väster. I söder fanns ett vapenhus och taken var täckta med koppar och tegel.

Tillkomsten av den nya kyrkobyggnaden, som uppfördes på samma plats 1855–56 efter ritningar av C.G. Brunius, speglar tidens kraftiga befolkningsutveckling. Brunius, som bland mycket annat var professor i grekiska och konsthistoriker, var trots att han saknade formell utbildning även verksam som arkitekt. Han var en drivande kraft för att återinföra de romanska och gotiska stilarna i svenskt kyrkobyggnade, vilket han tillämpade i en lång rad ombyggnader av medeltida kyrkor, främst i Skåne. De nyuppförda kyrkorna som ritats av Brunius är däremot betydligt färre, utöver Lövestads kyrka finns endast fyra stycken, vilket gör kyrkan konsthistoriskt intressant. Kyrkan bildar en enhet tillsammans med den intilliggande skol- och rådhusbyggnad som Brunius ritade endast något år tidigare, vilket förstärker detta värde. Karaktäristiskt för Lövestads kyrka och Brunius kyrkor överlag är en T-formad plan med kraftiga korsarmar samt ett svagt utskjutande korparti som interiört fick funktion som sakristia. Andra typiska exteriöra arkitektoniska element är rundbågefriser och blinderingar, de senare ofta använda i gavelpartier på torn utan spiror. Interiört är slutna bänkkvarter och skrank för absiderna signifikanta inslag, som också återfinns i Lövestad.

Lövestads kyrka är ett synnerligen välbevarat exempel på Brunius nyromanska kyrkobyggnade. Få förändringar har gjorts genom åren, till de mest märkbara hör uppförandet av orgelläktaren 1875, tillkomsten av glasmålningar i korsarmarnas och koravslutningens fönster på 1920-talet, utbyte av dörrar och ny färgsättning av fast inredning på 1950-talet samt tillkommande utrymmen för förvaring och wc m.m. under 1950- och -80-tal. Kyrkans interiör får en säregen prägel av det platta innertaket, ett stilgrepp som annars var ovanligt för Brunius, och som här utförts i form av ett kassettak med lövsågade dekorationer.

När Lövestads medeltida kyrka revs 1854 auktionerades merparten av fast inredning och inventarier bort. Exempelvis finns församlingens romanska dopfunt idag på Statens historiska museum i Stockholm. Bland de få föremål som överfördes till den nya kyrkan, och som utöver sina konsthistoriska värden därmed även har särskilda kontinuitetsvärden för socknens innevånare, bör nämnas de båda kyrkklockorna i

malm från 1461 respektive 1790, en mässshake från 1700-talet samt ett antal äldre metallföremål från 1500- och 1600-talen.

Lövestads kyrkogård präglas i allt väsentligt av kyrkogårdsidealerna under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, med högresta gravvårdar i varierande material och formspråk, inramningar av buxbomshäckar och järnstaket, grusade gångsystem och arrangerad vegetation. Gravstenar typiska för tiden från 1930-talet och framåt också förekommer i stor utsträckning. Många av dessa har liksom de äldre vårdarna yrkestitlar, vilka har ett socialhistoriskt värde då de speglar bygdens historia och utveckling. Den agrara prägelns manifesteras i de vanligast förekommande titlarna som lantbrukare och hustru, men här finns även hantverkstitlar och mer ovanliga inslag som löjtnant, kronojägare, bondeståndets vice talman, lärarinna och barnsköterska, vilka representerar socknens expansiva period under senare delen av 1800-talet och tidigt 1900-tal.

Tillkomsten av den nya begravningsplatsen i anslutning till stationssamhället under tidigt 1900-tal har bidragit till att den gamla kyrkogården bevarar mycket av sin 1800-talskaraktär. De mest påtagliga tillskotten utgörs av bårhuset från 1942, i en för domkyrkoarkitekten Eiler Græbe typisk modernistisk tolkning av historiserande arkitektur, samt två senare ekonomibygnader uppförda i anslutande stil och material.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Lövestads kyrka är en av fem nyuppförda kyrkor ritade av C.G. Brunius. Kyrkan bevarar i mycket stor utsträckning sin 1800-talskaraktär, såväl exteriört, interiört som i fast inredning. Den välbevarade helhetsbilden utgör ett av kyrkoanläggningens främsta kulturhistoriska värden, vilket bör beaktas vid alla eventuella förändringar. Även små ingrepp kan påverka helhetsbilden.
- Det platta innertaket med kassetindelning och lövsågade dekorationer är ett utmärkande särdrag för kyrkan.
- Kyrkogården bör förvaltas med fokus på att bevara dess nuvarande karaktär.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Kyrkan och kyrkogården ligger inom registrerat fornlämningsområde Lövestad 92:1 som avser den äldre bytomten och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Lövestads kyrka, Lövestads kyrkliga samfällighet, Underhållsplan (2007-06-04), Restaurator, Malmö.

Lövestads kyrkogård och begravningsplats, Vård- och underhållsplan (2015), Regionmuseet i Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne.

Lövestads kyrka. Utvändig renovering, antikvarisk kontroll 2008. Regionmuseet i Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne.

Sjöbo kommun. Kulturnämnden. Bevarandevärda kulturmiljöer inom Sjöbo kommun: <https://www.sjobo.se/download/18.48ef7cbb166100ed03bd85/1538575254048/Bevarandevärda%20kulturmiljöer%201993.pdf>, hämtad 2020-01-21.

Länsstyrelsen Skåne. Samhällsplanering & kulturmiljö. Kulturmiljöprogram. Sjöbo kommun: <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/omraden/lovestad.html>, hämtad 2020-02-03.

Riksantikvarieämbetet. Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/f419425b-61f9-4b54-94e9-37c5bf6e55dc>, hämtad 2020-02-03.

Platsbesök 2019-09-12.

Övriga uppgifter

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Henrik Nilsson, byggnadsantikvarie

Kvalitetsgranskning: Max Laserna, byggnadsantikvarie

Inventeringsdatum: 2019-09-12 samt 2020-07-22.

Fältinventering: Max Laserna och Henrik Nilsson

Foto (där inte annat anges): Max Laserna och Henrik Nilsson

Layout: Henrik Nilsson

Färdigställd: 2020-07-23.